

Construction and validation of a tool to measure migratory grief and loss questionnaire in children

Talayeh Abbasi¹ , Ahmad Akbari² , Hamid Nejat³ , Mohammadreza Saffarian Toosi⁴ , Ali Akbar Samari⁵

1. Ph.D Candidate in Counseling, Department of Counseling, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran. E-mail: Talayeh_abbasi@yahoo.com

2. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran. E-mail: Akbari.180@iau.ac.ir

3. Assistant Professor, Department of Counseling, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran. E-mail: Hnejat54@iau.ac.ir

4. Assistant Professor, Department of Counseling, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran. E-mail: mohammedrezasaffarian@iau.ac.ir

5. Assistant Professor, Department of Psychology, Kashmar Branch, Islamic Azad University, Kashmar, Iran. E-mail: Aasamari87@iau.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:

Research Article

Article history:

Received 24 September 2024

Received in revised form 22 October 2024

Accepted 25 November 2024

Published Online 23 October 2025

Keywords:

migration grief,
loss,
immigrant children's

ABSTRACT

Background: Psychological problems after migration can affect children's lives and abilities. Migration grief has not been sufficiently considered in researches. The existing questionnaires in this field have been developed to evaluate the extent and severity of migration grief in adults, and their use for the age group of children and adolescents is ambiguous.

Aims: This research was conducted with the aim of construction and validating a researcher-made on Migratory Grief and Loss questionnaire in children living in Canada.

Methods: In terms of the fundamental-applied purpose, this research is a questionnaire survey in terms of the type of data collection, and in terms of methodology, it is considered as a test-making study, which was done in the form of a correlational research project. The statistical population of the research included all Iranian children of immigrant families in Canada in the age range of 9 to 15 years in 2023. The statistical sample was 120 children who were selected by convenience sampling method. The data collection tools in this research included the Migratory Grief and Loss questionnaire in children (researcher-made) and the Children's Depression Inventory (Kovacs & Beck, 1977). Data analysis was also done through Exploratory factor analysis and Confirmatory factor analysis of the first and second type to check the validity of the construct and principal component analysis method using AMOS-24 and SPSS-22 software.

Results: The results showed that the researcher-made on Migratory Grief and Loss questionnaire in children has favorable psychometric characteristics. Criterion validity of this questionnaire was obtained with the Children's Depression Inventory, 0.784. Factor analysis of the main components of the questionnaire was done with Varimax rotation, which explained 61.26% of the total variance by considering a 5-factor model. Regarding the reliability of the questionnaire, the retest coefficient and Cronbach's alpha of the questionnaire were equal to 0.89 and 0.94, respectively. Also, Cronbach's alpha of the subscales of the questionnaire was in the range of 0.72 to 0.94, which indicated the good reliability of this questionnaire.

Conclusion: According to the findings of this research, it is suggested that child and adolescent therapists use the researcher-made questionnaire of grief and loss of migration in children to identify children at risk of migration grief, assess the extent and severity of migration grief, and prepare a plan for therapeutic interventions related to it.

Citation: Abbasi, T., Akbari, A., Nejat, H., Saffarian Toosi, M.R., & Samari, A.A. (2025). Construction and validation of a tool to measure migratory grief and loss questionnaire in children. *Journal of Psychological Science*, 24(152), 187-203. [10.52547/JPS.24.152.187](https://doi.org/10.52547/JPS.24.152.187)

Journal of Psychological Science, Vol. 24, No. 152, 2025

© The Author(s). DOI: [10.52547/JPS.24.152.187](https://doi.org/10.52547/JPS.24.152.187)

✉ **Corresponding Author:** Ahmad Akbari, Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

E-mail: Akbari.180@iau.ac.ir, Tel: (+98) 9155317122

Extended Abstract

Introduction

According to the United Nations report in 2020, about 281 million people, i.e. 3.6% of the total world population, lived in a country outside their country of birth (Boruszak-Kiziukiewicz & Kmita, 2020). Although immigration from Iran has a long history, it has been increasing in recent years (Rezaei & Sadeghi, 2021).

After arriving at the destination country, immigrants face many challenges and problems in different dimensions of life, including cultural, linguistic, social norms, family and social relations. These problems have complex effects on all dimensions of the immigrant's life and her socialization and can be considered as grief (Beauregard, 2020; Chan et al., 2009). On the other hand, migration is accompanied by rapid changes in social function and communication, and this can lead to the formation of attachment anxiety and identity changes in people (Shakiba Rad et al., 2023).

Children, as a significant part of immigrants who often migrate against their will and choice, are more vulnerable to these challenges (Beauregard, 2020). Disruptions created in immigrant children lead to the development of migration-related grief under the new phenomenon of " Migratory grief " (Istomin, 2021; Beauregard, 2020). Migration grief has not been sufficiently considered in researches (Renner et al., 2024). Experiences such as discrimination, loss of access to government and educational resources, loss of community, cultural distance and acculturation, family burden and socio-economic problems are some of the consequences associated with migratory grief, which have the most negative impact on children's mental health (Andrade et al., 2023).

Therefore, in order to prevent the potentially harmful effects of migration grief on mental health, the level of performance and social cohesion of children in the host country, it is necessary to develop and implement accurate tools to measure the level of migratory grief and suitable therapeutic interventions for immigrant children (Hasanović et al., 2020, Keles et al., 2021). Formulation and implementation of effective strategies to help migratory grief in vulnerable

populations such as children and strategic interventions based on understanding their specific needs and risks seem very necessary (Andrade et al., 2023). Due to the fact that based on the research of the authors of this study, no questionnaire or special tool has been developed to measure the amount of migratory grief in children, and keeping in mind that the lack of a proper tool to measure the extent of children's migratory grief can affect psychological interventions in this case, the present study was conducted with the aim of construction and validation a researcher-made migratory grief and loss questionnaire in children.

Method

In terms of the fundamental-applied purpose, this research is a questionnaire survey in terms of the type of data collection, and in terms of methodology, it is considered as a test-making study, which was done in the form of a correlational research project. The statistical population of the research included all Iranian children of immigrant families in Canada in the age range of 9 to 15 years in 2023. The statistical sample was 120 children who were selected by convenience sampling method. The data collection tools in this research included the Migratory Grief and Loss questionnaire in children (researcher-made) and the Children's Depression Inventory (Kovacs & Beck, 1977). Data analysis was also done through Exploratory factor analysis and Confirmatory factor analysis of the first and second type to check the validity of the construct and principal component analysis method using AMOS-24 and SPSS-22 software.

Results

In this research, 120 Iranian immigrant children in Canada participated in the age range of 9 to 15 years. To evaluate the validity of the migratory grief and loss questionnaire in children, content validity (CVI) and construct validity methods were used, and Cronbach's alpha and retest methods were used to determine its reliability. To check the CVI of this questionnaire, its initial form along with explanations about variables, dimensions, components as well as items related to each dimension, was given to 15 psychologists. The content validity index was evaluated at three levels,

including simplicity, clarity and relevance. The results of CVI data description showed that out of 30 questions, 3 questions needed to be edited. The value of CVI was 93.3% for simplicity, 83.3% for relevant, and 96.6% for clarity. In the end, based on the surveys, necessary corrections were made in the content of the questionnaire and the correctness of the questionnaire items was confirmed. The goodness of fit criteria of the confirmatory factor model of the researcher-made questionnaire are presented in Table 1.

In Table 1, the most important indicators for measuring the quality of confirmatory factor analysis are given, all of which are within an acceptable range. Also, in order to determine the reliability of this

questionnaire, the reliability of the test was used using Cronbach's alpha method and test-retest. The results of the reliability check of the migratory grief and loss questionnaire in children using Cronbach's alpha method are given in Table 2.

Table 1. goodness of fit criteria of the confirmatory factor model of the researcher-made questionnaire

Fitness indicator	observed value	Evaluation of fit index
χ^2/df	2.73	suitable
RMSE	0.025	suitable
GFI	0.96	suitable
CFI	0.92	suitable
NFI	0.97	suitable
IFI	0.91	suitable

Table 2. Reliability results of researcher-made questionnaire using Cronbach's alpha method

Dimensions of the questionnaire	Number of items	Cronbach's alpha coefficient
Repeated continuous experience of negative emotions related to expatriate	6	0.767
Rumination in connection with the homeland	12	0.941
Idolatry of the homeland	2	0.729
Challenges of identity integration	6	0.829
adjustment problems	4	0.772
total	30	0.946

Conclusion

This research was conducted with the aim of Construction and validating a researcher-made on Migratory Grief and Loss questionnaire in children living in Canada. The questionnaire designed in this study was based on the Migratory Grief and Loss questionnaire (MGLQ) (Casado et al., 2010). The findings of this research showed that the Pearson correlation coefficient for the scores of the first and second stages of the retest was from 0.61 to 0.89, and considering the significance of all levels, it seems that this questionnaire has sufficient retest reliability. The overall correlation of the questionnaire in the above two stages also shows the same thing. Also, the Cronbach's alpha coefficient of all the questions of this researcher-made questionnaire was equal to 0.94, which indicates its good internal consistency. In addition, the results of this research showed that there is a good agreement between the levels of the questionnaire and by removing each of the questions in each dimension, the value of the Cronbach's alpha coefficient decreases, which indicates a sufficient correlation between the questions of the

questionnaire. Cronbach's alpha related to the different dimensions of the researcher-made questionnaire also indicates its favorable reliability. Based on the findings obtained in this research, the Migratory Grief and Loss questionnaire in children, which was developed and validated for the first time in the world, is a reliable tool.

These findings are consistent with the studies of Moriconi et al. (2022); Keser & Isikli (2018); Gillies et al. (2015); Ito et al. (2012) agreed that in their research, they addressed the standardization and validation of grief-related measurement tools. In another study, Casado et al. (2010) studied the psychometric properties of the Chinese version of the Migratory Grief and Loss questionnaire (MGLQ). The results of their study, in line with the results of the present study, showed that this questionnaire has high validity.

Also, another finding of this study showed that the correlation between the two researcher-made questionnaire in this study and the Children's Depression Inventory (CDI) was equal to 0.784, which showed that the more children migratory grief,

the more depressed they will be. The existence of a positive and significant correlation between the researcher-made questionnaire and the children's depression questionnaire (CDI) shows the high validity of the researcher-made questionnaire. According to the findings of this research, it is suggested that child and adolescent therapists use the researcher-made questionnaire of grief and loss of migration in children to identify children at risk of migration grief, assess the extent and severity of migration grief, and prepare a plan for therapeutic interventions related to it.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: This article is taken from the doctoral thesis of the first author in the field of counseling at the Islamic Azad University, Mashhad branch, with the ethics code IR.IAU.MSHD.REC.1402.145. In order to maintain ethical principles in this research, it was tried to collect data after obtaining the consent of the participants. Also, the participants were assured about confidentiality in maintaining personal information and providing results without specifying the names and characteristics of individuals. Also, all questionnaires and measurement tools used in this research were anonymous and only one identification code was used for each participant.

Funding: This research is in the form of a doctoral dissertation without financial support.

Authors' contribution: The first author of this article as the main researcher, the second and third authors as supervisors, and the third and fourth authors as advisors were also involved in this research.

Conflict of interest: We hereby acknowledge all the experts and children and families participating in this research.

Acknowledgments: We hereby express our gratitude to all the experts and participants in this study.

ساخت و اعتباریابی ابزار سنجش سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان

طلایه عباسی^۱، احمد اکبری^{۲*}، حمید نجات^۳، محمدرضا صفاریان طوسی^۴، علی اکبر ثمری^۵

۱. دانشجوی دکتری مشاوره، گروه مشاوره، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

۲. استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

۳. استادیار، گروه مشاوره، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

۴. استادیار، گروه مشاوره، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

۵. استادیار، گروه روانشناسی، واحد کاشمر، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشمر، ایران.

چکیده

مشخصات مقاله

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۳

بازنگری: ۱۴۰۳/۰۸/۰۱

پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۵

انتشار برخط: ۱۴۰۴/۰۸/۰۱

کلیدواژه‌ها:

سوگ مهاجرت،

فقدان،

کودکان مهاجر

زمینه: مشکلات روانی پس از مهاجرت می‌تواند بر زندگی و توانایی‌های کودکان تأثیرگذار باشد. سوگ مهاجرت هنوز به اندازه کافی در پژوهش‌ها مورد توجه قرار نگرفته است. پرسشنامه‌های موجود در این حوزه برای ارزیابی میزان و شدت سوگ مهاجرت در بزرگسالان تدوین شده است و کاربرد آن‌ها برای گروه سنی کودکان و نوجوانان با ابهام مواجه است.

هدف: این پژوهش با هدف ساخت و اعتباریابی پرسش‌نامه محقق ساخته سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان مقیم کشور کانادا انجام شد.

روش: این پژوهش از نظر هدف، بنیادی-کاربردی و از حیث نوع گردآوری داده‌ها، پیمایشی پرسشنامه‌ای و از نظر روش‌شناسی، از جمله مطالعات آزمون‌سازی به حساب می‌آید که در قالب یک طرح پژوهشی همبستگی انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی کودکان ایرانی خانواده‌های مهاجر در کشور کانادا در محدوده سنی ۹ تا ۱۵ سال در سال ۱۴۰۲ بود. نمونه آماری نیز ۱۲۰ کودک بود که با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش شامل پرسشنامه سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان (محقق ساخته) و پرسشنامه افسردگی کودکان (کواکس و بک، ۱۹۷۷) بود. تحلیل داده‌ها نیز از طریق تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی نوع اول و دوم برای بررسی روایی سازه و روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی با استفاده از نرم‌افزارهای AMOS-24 و SPSS-22 انجام شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد پرسشنامه محقق ساخته سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان، مشخصات روان‌سنجی مطلوبی دارد. روایی ملاکی این پرسشنامه با پرسشنامه افسردگی کودکان ۰/۷۸۴ به دست آمد. تحلیل عاملی مؤلفه‌های اصلی پرسشنامه با دوران واریانس انجام شد که با در نظر گرفتن یک مدل ۵ عاملی، ۶۱/۲۶ درصد از کل واریانس تبیین شد. در مورد پایایی پرسشنامه نیز، ضریب بازآزمایی و آلفای کرونباخ کلی پرسشنامه به ترتیب برابر با ۰/۸۹ و ۰/۹۴ بود. هم‌چنین آلفای کرونباخ خرده مقیاس‌های پرسشنامه در بازه ۰/۷۲ تا ۰/۹۴ بود که نشان دهنده پایایی مطلوب این پرسشنامه بود.

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های این پژوهش پیشنهاد می‌شود، درمانگران حوزه کودک و نوجوان از پرسش‌نامه محقق ساخته سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان برای شناسایی کودکان در معرض خطر سوگ مهاجرت، ارزیابی میزان و شدت سوگ مهاجرت در کودکان و تهیه طرح مداخلات درمانی مرتبط با آن استفاده کنند.

استاد: عباسی، طلایه؛ اکبری، احمد؛ نجات، حمید؛ صفاریان طوسی، محمدرضا؛ و ثمری، علی اکبر (۱۴۰۴). ساخت و اعتباریابی ابزار سنجش سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان.

مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۴، شماره ۱۵۲، ۱۸۷-۲۰۳.

مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۴، شماره ۱۵۲، ۱۴۰۴. DOI: [10.52547/JPS.24.152.187](https://doi.org/10.52547/JPS.24.152.187)

© نویسنده‌گان.

✉ نویسنده مسئول: احمد اکبری، استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران. رایانامه: Akbari.180@iau.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۵۵۳۱۷۱۲۲

مقدمه

مهاجرت^۱ را می‌توان پدیده‌ای جهانی و رایج در عصر حاضر دانست که از دیرباز با معیشت، فرهنگ و حوادث فاجعه‌بار مرتبط بوده است (بوروسزاک-کیزیوکیویچ و کیمیتا؛ ۲۰۲۰، مک‌آلیف و روهس، ۲۰۱۷). طبق گزارش سازمان ملل متحد^۲ در سال ۲۰۲۰، در حدود ۲۸۱ میلیون نفر، یعنی ۳/۶ درصد از کل جمعیت جهان، در کشوری خارج از کشور محل تولد خود زندگی می‌کردند (بوروسزاک-کیزیوکیویچ و کیمیتا، ۲۰۲۰). مهاجرت از ایران هر چند قدمتی طولانی دارد، اما در سال‌های اخیر روند افزایشی داشته است (رضایی و صادقی، ۱۴۰۰). مهاجران به دلایل مختلفی از جمله محرومیت‌های اجتماعی، مالی، اقتصادی، تحصیلی و یا برای رسیدن به سطوح بالاتری از رشد فردی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی از کشور خود به کشورهای دیگر مهاجر می‌کنند (بوگرا، ۲۰۰۳). مهاجران پس از رسیدن به کشور مقصد، با چالش‌ها و مشکلات فراوانی در ابعاد مختلف زندگی از جمله جنبه‌های فرهنگی، زبانی، هنجارهای اجتماعی، روابط خانوادگی و اجتماعی روبه‌رو می‌شوند. این مشکلات تأثیرات پیچیده‌ای بر تمامی ابعاد زندگی فرد مهاجر و جامعه‌پذیری وی گذاشته و می‌تواند به مثابه سوگ تلقی شود (بیاورگار، ۲۰۲۰؛ چان و همکاران، ۲۰۰۹)، زیرا انگیزه ترک کشور حتی اگر داوطلبانه و مطلوب نیز باشد، منجر به جدایی از دوستان، خانواده، از دست دادن دارایی‌های ارزشمند، دوری از وطن شده و فرآیند سوگ را فعال می‌کند (اختر، ۲۰۱۰). از طرف دیگر، مهاجرت همراه با تغییرات سریع در عملکرد و ارتباط اجتماعی است و این امر می‌تواند منجر به شکل‌گیری اضطراب دل‌بستگی و تغییرات هویتی در افراد شود (شکیباراد و همکاران، ۱۴۰۲).

کودکان به عنوان بخش قابل توجهی از مهاجران که در اکثر مواقع بر خلاف تمایل و انتخاب خود تن به مهاجرت می‌دهند، نسبت به این چالش‌ها آسیب‌پذیرتر هستند (بیاورگار، ۲۰۲۰). کودکان در کشور میزبان، تغییرات سبک زندگی (خانه کوچک‌تر، اسباب‌بازی‌ها و فعالیت‌های کمتر، از دست دادن دوستان) را تجربه می‌کنند و از سوی دیگر، ناپدید شدن نشانگرهای اجتماعی- فرهنگی نیز کودکان را در معرض ساختار هویتی پیچیده‌تری قرار می‌دهد که حتی می‌تواند منجر به تضادهای هویتی شده و

بر رفاه روانی آن‌ها تأثیر بگذارد. این اختلالات و گسست‌های ایجاد شده در کودکان منجر به توسعه سوگ فراوان مرتبط با مهاجرت تحت عنوان پدیده جدید "سوگ مهاجرت"^۳ می‌شود (ایستومین، ۲۰۲۱؛ بیاورگار، ۲۰۲۰). صرف نظر از سن، مهاجرت برای همه مهاجران به عنوان یک فقدان پیچیده زندگی می‌تواند باعث شروع دوره سوگ شود (وانگ و همکاران، ۲۰۱۵). سوگ مهاجرت هنوز به اندازه کافی در پژوهش‌ها مورد توجه قرار نگرفته است (رنر و همکاران، ۲۰۲۴). تجربیاتی مانند تبعیض، از دست دادن دسترسی به منابع دولتی و آموزشی، از دست دادن اجتماع، فاصله فرهنگی و فرهنگ‌پذیری، بار خانواده و مشکلات اجتماعی- اقتصادی از پیامدهای مرتبط با سوگ مهاجرت است که بیشترین تأثیر منفی را بر سلامت روان کودکان دارد (آندراوه و همکاران، ۲۰۲۳). عدم التیام سوگ مهاجرت در کودکان، فرهنگ‌پذیری، جامعه‌پذیری و در نهایت ادغام موفقیت‌آمیز آنان در کشور میزبان را با مشکل مواجه می‌کند و از این طریق، هزینه‌های اقتصادی زیادی را به کشور میزبان (به ویژه کشورهای مهاجرپذیر) تحمیل می‌کند. بنابراین، ضروری است به منظور پیشگیری از تأثیرات بالقوه زیان‌آور سوگ مهاجرت بر روی سلامت روان، میزان عملکرد و انسجام اجتماعی کودکان در کشور میزبان، ابزارهای دقیق جهت سنجش سطح سوگ مهاجرت و مداخلات درمانی مناسب برای کودکان مهاجر تدوین و اجرا شود (حسنوویچ و همکاران، ۲۰۲۰، کلس و همکاران، ۲۰۲۱). نتایج حاصل از مطالعات مختلف، نشان دهنده سوگ مرتبط با مهاجرت در بین گروه‌های مختلف، از جمله مهاجران اکوادوری، روسی، ژاپنی (جوی، ۲۰۱۸)، چینی (کاسادو و همکاران، ۲۰۱۰)، عرب (هنری و همکاران، ۲۰۰۵)، بوسنیایی (کیزیو و کین، ۲۰۰۴)، کامبوجی (آیزنبروخ، ۱۹۹۹)، آسیای جنوب شرقی (دتزرن، ۱۹۹۶)، اسپانیایی (لاکاتوس، ۱۹۹۲)، مکزیکی و لهستانی (آرویان، ۱۹۹۰) است.

با توجه به مطالعات مذکور و با توجه به نوپا بودن مفهوم سوگ مهاجرت، اکثر پژوهشگران در مطالعات کیفی خود در مورد سوگ به موضوعاتی مانند فقدان فرهنگ، بستگان و چیزهایی که در وطن در اثر مهاجرت بر جای مانده بود، پرداختند. تنها تعداد اندکی از مطالعات، تجربه سوگ مهاجرت را به صورت کمی بررسی کردند که از جمله آن‌ها می‌توان به

1. Migration

2. United Nations

3. Migratory grief

پژوهش در مهاجران کره‌ای (اهن، ۲۰۰۶)، مهاجران کردستانی (کامینگز و همکاران، ۲۰۱۱)، مهاجران چینی (کاسادو و لیونگ ۲۰۰۲) مهاجران آفریقای جنوبی (خواجه و ماسون، ۲۰۰۸) اشاره کرد. پژوهش‌های مذکور به جهانی بودن تجربه سوگ مهاجرت بدون توجه به پیشینه فرهنگی و سرزمین مادری اشاره کرده‌اند. نکته مهم تر این که مطالعات مورد اشاره در مورد مهاجران بزرگسال انجام شده است و مطالعات بسیار محدودی در مورد تجربه سوگ در کودکان وجود دارد و هم‌چنین ابزارهای موجود در مطالعات قبلی، برای سنجش سطح سوگ مهاجرت در افراد بزرگسال تدوین شده است (گریچوک و نیلسن، ۲۰۲۱).

مشکلات روانی پس از مهاجرت می‌تواند بر زندگی و توانایی‌های کودکان تأثیرگذار باشد. در این راه، کودکان با وضعیت‌های جدید مثل زبان و فرهنگ‌های متفاوت، جدایی از دوستان و خانواده و تجربه تنهایی مواجه هستند. این تغییرات ممکن است باعث بروز اضطراب، افسردگی و حتی استرس پس از سانحه و سایر مسائل مربوط به سلامت روان در کودکان شود، لذا تدوین و اجرای راهبردهای کارآمد برای کمک به سوگ مهاجرت در جمعیت‌های آسیب‌پذیر مانند کودکان و مداخلات استراتژیک بر اساس درک نیازها و خطرات خاص برای آنها بسیار ضروری به نظر می‌رسد (آندراده و همکاران، ۲۰۲۳). البته بدیهی است که قبل از اجرای مداخلات روانشناختی، سنجش میزان سوگ مهاجرت در کودکان می‌تواند راهنمای درمانگران در انتخاب نوع و سطح مداخله مناسب باشد. با توجه به این که بر اساس جستجوهای نویسندگان مطالعه حاضر، تاکنون پرسشنامه یا ابزار خاصی برای سنجش میزان سوگ مهاجرت در کودکان تدوین نشده است و با در نظر داشتن این موضوع که فقدان ابزار مناسب جهت سنجش میزان سوگ مهاجرت کودکان چقدر می‌تواند مداخلات روانشناختی در این مورد را تحت تأثیر قرار دهد، مطالعه حاضر با هدف ساخت و اعتباریابی پرسشنامه محقق ساخته سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان انجام شد.

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان: این پژوهش از نظر هدف بنیادی- کاربردی و از حیث نوع گردآوری داده‌ها، پیمایشی پرسشنامه‌ای

و از نظر روش‌شناسی، از جمله مطالعات آزمون‌سازی به حساب می‌آید که در قالب یک طرح پژوهشی همبستگی انجام شد. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی کودکان ایرانی خانواده‌های مهاجر در کشور کانادا در محدوده سنی ۹ تا ۱۵ سال در سال ۱۴۰۲ بود. برای تعیین حجم نمونه در این مطالعه از فرمول کوکران برای جوامع با حجم نامعین استفاده شد که حجم نمونه با توجه به نسبت برآورده شده متغیر در گروه پایلوت و احتمال افت آزمودنی‌ها، ۱۵۰ نفر تعیین شد. برای انتخاب نمونه آماری از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد. در نهایت، ۱۲۰ کودک که به طور کامل به پرسشنامه پاسخ داده بودند، برای اعتبار سنجی ابزار محقق ساخته انتخاب شدند. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل تمایل کودک و والدین به شرکت در مطالعه، قرار داشتن کودکان در دامنه سنی ۹ تا ۱۵ سال، سپری شدن حداقل ۶ ماه و حداکثر ۱۲ ماه از ورود کودک به کشور میزبان (کانادا)، هوش کلی کودک در دامنه طبیعی (با توجه به پرونده تحصیلی کودک)، فقدان اختلالات رشدی- تحولی جدی نظیر اوتیسم و اختلالات روان‌شناختی همبود نظیر بیش‌فعالی در سابقه فرد یا کنترل آن پیش از فرآیند مهاجرت (بر اساس اذعان والدین و بررسی علائم بالینی در کودک)، کسب نمره مطابق با خط برش در پرسشنامه سوگ و فقدان مهاجرت (نمره بالاتر از ۵۳)، اختلال در کارکرد زندگی روزمره کودک در اثر سوگ مهاجرت و عدم شرکت کودک در هر نوع برنامه توانبخشی یا روان‌درمانی در طول انجام پژوهش بود. معیارهای خروج از پژوهش نیز شامل عدم تمایل کودک یا والدین وی به ادامه شرکت در مطالعه و عدم تکمیل پرسشنامه بود.

ب) ابزار

پرسشنامه سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان^۱ (MGLQC): این پرسشنامه محقق ساخته با هدف سنجش سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان بر اساس پرسشنامه سوگ و فقدان مهاجرت (MGLQ)^۲ (کاسادو و همکاران، ۲۰۱۰) تدوین شد. برای تدوین این پرسشنامه در گام اول، اهداف اصلی و جزئی تعیین شد. هدف اصلی شامل تدوین پرسشنامه و اهداف جزئی نیز بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی ابزار بود. در گام دوم نیز به ترتیب مطالعه مبانی نظری سوگ مهاجرت به منظور دریافت ابعاد مختلف

^۱. Migratory Grief and Loss questionnaire in children

^۲. Migratory Grief and Loss questionnaire

و ایجاد ادراک صحیح از این پدیده، تعریف سوگ مهاجرت و تعیین مؤلفه‌ها و ملاک‌های احتمالی، مطالعه و بررسی پرسشنامه‌های مرتبط موجود با سوگ مهاجرت برای بزرگسالان (نسخه کودک و نوجوان وجود ندارد)، جمع‌آوری گنجینه پرسش‌ها، مشورت با متخصصان حوزه برای انتخاب و تخصیص پرسش‌ها در هر بخش، توزیع تصادفی سؤالات در مقیاس و مشخص کردن روش نمره‌گذاری، اجرای نمونه اولیه برای تعیین ویژگی‌های روان سنجی مقیاس طراحی شده، اجرای همزمان پرسشنامه افسردگی کودکان (CDI)^۱ به منظور تعیین روایی ملاکی (همزمان) و انجام اصلاحات لازم برای رسیدن به حداکثر بازدهی انجام شد. نسخه اولیه پرسشنامه محقق ساخته شامل ۶۰ سؤال بود که به وسیله فرم آنلاین پرسشنامه توسط ۱۵ نفر از اساتید حوزه روان‌شناسی و روان‌شناسی کودک در دو مرحله مورد ارزیابی قرار گرفت. در نهایت نسخه ۳۰ سؤالی آن بر اساس امتیازات به دست آمده برای هر سؤال و مؤلفه مربوطه انتخاب شدند. نسخه نهایی این پرسشنامه ۵ بُعد شامل نشخوار فکری در ارتباط با وطن، تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن، بت‌سازی از وطن، چالش‌های یکپارچگی هویت و مشکلات سازگاری را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. بُعد نشخوار فکری در ارتباط با وطن ۳ مؤلفه دغدغه امنیت، سلامت وطن و نگرانی برای مردم سرزمین مادری (۲ سؤال)، افکار غیرمرتبط در مورد مسائل روزمره که در نهایت به موضوع وطن کشیده می‌شود (۲ سؤال) و نیاز به تکرار مداوم و یادآوری‌های مکرر مسائل مربوط به وطن (۲ سؤال) را ارزیابی می‌کند. بُعد تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن، ۶ مؤلفه شامل ابراز هرگونه دل‌تنگی مربوط به تجارب زیسته در وطن نظیر زبان، رنگ و بوها، مزه‌ها، خاطرات و... (۲ سؤال)، احساس غم مزمن و نیاز به گریه کردن در رابطه با هر مفهوم مربوط به وطن (۲ سؤال)، احساس تنهایی به دنبال ناتوانی در برقراری ارتباطات جدید و موثر با مردم و ارتباط با فرهنگ کشور مقصد (۲ سؤال)، احساس خشم فرساینده (۲ سؤال)، احساس گناه شامل فشار پذیرفتن مسئولیت تصمیم مهاجرت و پیامدهای آن (۲ سؤال) و احساس ترس و اضطراب به دنبال ابهام تجربه مهاجرت (۲ سؤال) را ارزیابی می‌کند. بُعد بت‌سازی از وطن ۱ مؤلفه شامل رویا پردازی مداوم در مورد برگشت به وطن (۲ سؤال) را ارزیابی می‌کند. بُعد چالش‌های یکپارچگی هویت ۳

1. Children's Depression Inventory

مؤلفه شامل احساس گم شدن (۲ سؤال)، عدم اطمینان از ثبات هویت (مطمئن نیستم چه کسی هستم) (۲ سؤال) و عدم تعلق و غریبه بودن (۲ سؤال) را ارزیابی می‌کند. بُعد مشکلات سازگاری ۲ مؤلفه شامل سازگاری کمتر با کشور مقصد (دو سؤال) و ناتوانی و عدم کفایت در کار، تحصیل، روابط، تعاملات و... (۲ سؤال) را ارزیابی می‌کند. نمره‌گذاری در این پرسشنامه به این صورت بود که هر سؤال بر اساس مقیاس لیکرت چهار درجه‌ای هرگز (نمره صفر)، گاهی (نمره ۱)، اغلب (نمره ۲) و همیشه (نمره ۳) نمره دهی شده و از شرکت کنندگان خواسته شد تا بر اساس حس و حال ۳۰ تا ۶۰ روز گذشته به سؤال پاسخ دهند. نمرات احتمالی کسب شده توسط هر شرکت کننده از ۰ تا ۹۰ متغیر است و نمره بالاتر نشان دهنده سطح شدیدتر سوگ مهاجرت است. بر اساس خط برش، ۴۰ درصد بالای نمرات به معنای داشتن نشانگان بالینی سوگ مهاجرت است. بر این اساس شرکت کنندگانی که نمره کسب شده توسط آن‌ها بیشتر از ۵۳ باشد دارای علایم بالینی سوگ مهاجرت بوده و نیازمند مداخله جهت بهبود سوگ مهاجرت هستند.

پرسشنامه افسردگی کودکان (CDI): این پرسشنامه یک مقیاس افسردگی مبتنی بر نشانگان روان‌شناختی است که برای اولین بار توسط کوکس و بک (۱۹۷۷) برای اندازه‌گیری سطح افسردگی در کودکان و نوجوانان با دامنه سنی ۷ تا ۱۷ سال تدوین شد. این ابزار شامل پنج خرده مقیاس خلق منفی، ناکارآمدی، عزت نفس منفی، مشکلات بین فردی و بی‌لذتی است (طاهری و همکاران، ۱۴۰۲). پرسش‌نامه CDI، شامل ۲۷ آیتم است. هر سؤال شامل سه جمله است و نشانگان افسردگی از جمله گریه کردن، توانایی در تمرکز بر تکالیف مدرسه و افکار خودکشی را ارزیابی می‌کند. آیتم‌ها بر اساس طبقه‌بندی عدم وجود نشانه (نمره صفر)، وجود نشانه‌های متوسط (نمره ۱) و وجود نشانه‌های مشخص (نمره ۲) نمره‌گذاری می‌شوند. دامنه نمرات به دست آمده توسط هر آزمودنی از ۰ تا ۵۴ متغیر است. هر چه نمره به دست آمده توسط کودک بیشتر باشد، شدت افسردگی او نیز بیشتر است. از ۵۴ سؤال پرسشنامه، ۲۷ سؤال شامل سؤالات شماره ۱، ۳، ۴، ۶، ۱۲، ۱۴، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۶ و ۲۷ به صورت مستقیم و ۱۳ سؤال شامل سؤالات شماره ۲، ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۲۱ و ۲۵ به صورت معکوس نمره دهی می‌شوند (دهشیری و همکاران، ۱۳۸۸؛

شفیع‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹). نتایج مطالعه دهشیری و همکاران (۱۳۸۸) نشان داد که پایایی بازآزمایی و همسانی درونی کل این پرسشنامه به ترتیب برابر با ۰/۸۲ و ۰/۸۳ است. نتایج مطالعه طاهری و همکاران (۱۴۰۲) نشان دهنده روایی مناسب این ابزار بود. لوگان و همکاران (۲۰۱۳) نیز در مطالعه خود، همسانی درونی این پرسشنامه را بر اساس روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ گزارش کردند که نشان دهنده پایایی مناسب آن بود.

ج) روش اجرا

برای اجرای این پژوهش، پس از اخذ مجوزهای لازم از دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، نویسنده اول با امور کنسولی ایرانیان مقیم کانادا در تهران واقع در ساختمان وزارت امور خارجه از طریق ایمیل ecs@mfa.gov.ir ارتباط برقرار کرد. پژوهشگر در طی مکاتبات، توضیحات لازم و اهداف مطالعه را به مسئولان مربوطه ارائه داد و سپس مجوز شروع پژوهش را اخذ کرد. پس از انجام مکاتبات لازم، راهکارهای دسترسی به جامعه آماری و حجم نمونه مورد نظر مورد بررسی قرار گرفت. سپس پژوهشگر جهت دسترسی به خانواده کودکان مهاجر، شروع به مکاتبه با انجمن ایرانیان مقیم کانادا^۱ (ICS) مرکز راهنمایی ایرانیان در کانادا^۲ و خدمات استقرار تازه واردان کانادا در قالب ایمیل کرد. پژوهشگر پس از اخذ مجوز، برای بیان اهداف مطالعه و ارائه توضیحات لازم، امکان دسترسی به خانواده مهاجران را از طریق شبکه‌های اجتماعی از جمله تلگرام، واتساپ و اینستاگرام پیدا کرد. پس از برقراری ارتباط با خانواده مهاجران، توضیحات کلی در مورد نحوه همکاری و اهداف مطالعه ارائه شد. پس از انتخاب نمونه‌ها بر اساس ملاک‌های ورود و خروج، رضایت نامه کتبی آگاهانه از طریق لینک در اختیار والدین کودکان قرار داده شد. هم‌چنین از والدین خواسته شد، فرزندشان را در جریان تکمیل پرسشنامه و سؤالات احتمالی همراهی کنند، مگر آن دسته از کودکانی که مایل بودند از بزرگسال دیگری کمک بگیرند. فرد همراه جهت کمک به کودک حتماً باید بزرگسال بوده و به زبان فارسی تسلط کامل داشته باشد. اگرچه نسخه انگلیسی پرسشنامه نیز فراهم شد، اما چون با اهداف مطالعه سازگار نبود، پرسشنامه به زبان فارسی تکمیل شد. لینک پرسش‌نامه محقق ساخته آنلاین (پرسشنامه سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان) از طریق پیام‌رسان

واتساپ در اختیار شرکت کننده‌گان قرار داده شد. پس از تکمیل پرسشنامه، نمره‌گذاری توسط نرم افزار به صورت خودکار انجام شده و به اطلاع شرکت کنندگان رسید. چنانچه نمره اعلام شده بالاتر از نمره خط برش (نمره بالاتر از ۵۳) بود به والدین و کودک توصیه می‌شد تا در صورت تمایل از طریق ایمیل پژوهشگر مکاتبات لازم جهت بررسی شرایط ورود به مداخلات درمانی مرتبط صورت گیرد.

هم‌چنین پس از جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی نوع اول و دوم برای بررسی روایی سازه با روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی با استفاده از نسخه ۲۴ نرم‌افزار AMOS و نسخه ۲۲ نرم‌افزار SPSS انجام شد.

یافته‌ها

در این پژوهش، ۱۲۰ کودک ایرانی مهاجر در کشور کانادا در دامنه سنی ۹ تا ۱۵ سال مشارکت کردند.

برای ارزیابی روایی پرسشنامه طراحی شده سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان از روش‌های روایی محتوایی (CVI) ملاکی و روایی سازه و برای تعیین پایایی آن از روش‌های آلفای کرونباخ و بازآزمایی استفاده شد. برای بررسی CVI این پرسشنامه، فرم اولیه آن به همراه توضیحات درباره متغیر، ابعاد، مؤلفه‌ها و هم‌چنین گویه‌های مربوط به هر بُعد، در اختیار ۱۵ نفر از متخصصان این حوزه از گرایش‌های مختلف روان‌شناسی با درجه دکتری تخصصی قرار گرفت. شاخص روایی محتوایی در سه سطح، شامل ساده بودن، واضح بودن و مربوط بودن مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج حاصل از توصیف داده‌های CVI نشان داد که از ۳۰ سؤال، ۳ سؤال نیازمند ویرایش بود. مقدار CVI برای حیطه ساده بودن برابر ۹۳/۳ درصد، برای حیطه مربوط بودن برابر ۸۳/۳ درصد و برای حیطه واضح بودن برابر ۹۶/۶ درصد بود. در پایان بر اساس نظرسنجی‌ها، موارد اصلاحی لازم در محتوای پرسشنامه انجام شد و درستی گویه‌های پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت.

در این پژوهش، جهت پاسخ به این سؤال که ساختار پرسشنامه تا چه حد با هدف اولیه ساخت آن انطباق دارد، از روایی ساختاری یا روایی سازه به شیوه تحلیل عاملی استفاده شد. نتایج حاصل از این تحلیل نشان داد که شاخص کیزر-میر-اولکین^۳ (KMO) برابر با ۰/۹۱۴ بود که نشان داد که

3. Kaiser-Meyer-Olkin Measure of sampling adequacy

1. Iranian Canadian Society

2. Iranians Information Center in Canada

حجم نمونه‌های انتخاب شده برای تحلیل عاملی اکتشافی مناسب است. نتایج آزمون کای-دو کرویت بارتلت نیز نشان دهنده سطح معنی‌داری بالاتر از ۰/۰۱ بود که نشان می‌دهد برای اجرای تحلیل بین متغیرها همبستگی کافی وجود دارد. برای تصمیم‌گیری درباره تعداد عامل‌های پرسشنامه از تحلیل عامل اکتشافی (EFA) با استفاده از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی (PCA) و برای تعیین مناسب‌ترین عامل‌ها از چرخش واریماکس استفاده شد و با توجه به ارزش‌های ویژه و درصد واریانس تبیین شده به وسیله هر عامل، عامل‌های پرسشنامه استخراج شدند. نتایج حاصل از تحلیل EFA، ۵ عامل شامل تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن، نشخوار فکری در ارتباط با وطن، بت‌سازی از وطن، چالش‌های یکپارچگی هویت و مشکلات سازگاری استخراج شدند. بررسی ساختار عاملی پس از چرخش واریماکس نشان داد که عامل اول:

تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن (گویه‌های شماره ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷ و ۱۸ روی این عامل بار عاملی بالاتری دارند)، عامل دوم چالش‌های یکپارچگی هویت (گویه‌های شماره ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵ و ۲۶ بر روی این عامل بار عاملی بالاتری دارند)، عامل سوم نشخوار فکری در ارتباط با وطن (گویه‌های شماره ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ و ۶ بر روی این عامل بار عاملی بالاتری دارند)، عامل چهارم مشکلات سازگاری (گویه‌های شماره ۲۷، ۲۸، ۲۹ و ۳۰ بر روی این عامل بار عاملی بالاتری دارند) و عامل پنجم بت‌سازی از وطن (گویه‌های شماره ۱۹ و ۲۰ بر روی این عامل بار عاملی بالاتری دارند) را تبیین می‌کند. درصد واریانس برای هر کدام از عوامل و درصد واریانس کل در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. واریانس عوامل استخراج شده از تحلیل عاملی اکتشافی با چرخش واریماکس

ابعاد	درصد واریانس برای هر عامل	درصد واریانس تجمعی
تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن	۴۰/۴۹	۴۰/۴۹
چالش‌های یکپارچگی هویت	۷/۲۴	۴۷/۷۳
نشخوار فکری در ارتباط با وطن	۵/۶۲	۵۳/۳۵
مشکلات سازگاری	۴/۱۱	۵۷/۴۶
بت‌سازی از وطن	۳/۷۹	۶۱/۲۶
واریانس کل عوامل	۶۱/۲۶	-

همان‌طور که داده‌های مندرج در جدول ۱ نشان می‌دهد، ۵ عامل تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن، چالش‌های یکپارچگی هویت، نشخوار فکری در ارتباط با وطن، مشکلات سازگاری و بت‌سازی از وطن در حدود ۶۱/۲۶ درصد کل واریانس را تبیین می‌کنند. در شکل ۱ نیز نمودار تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان نشان داده شده است.

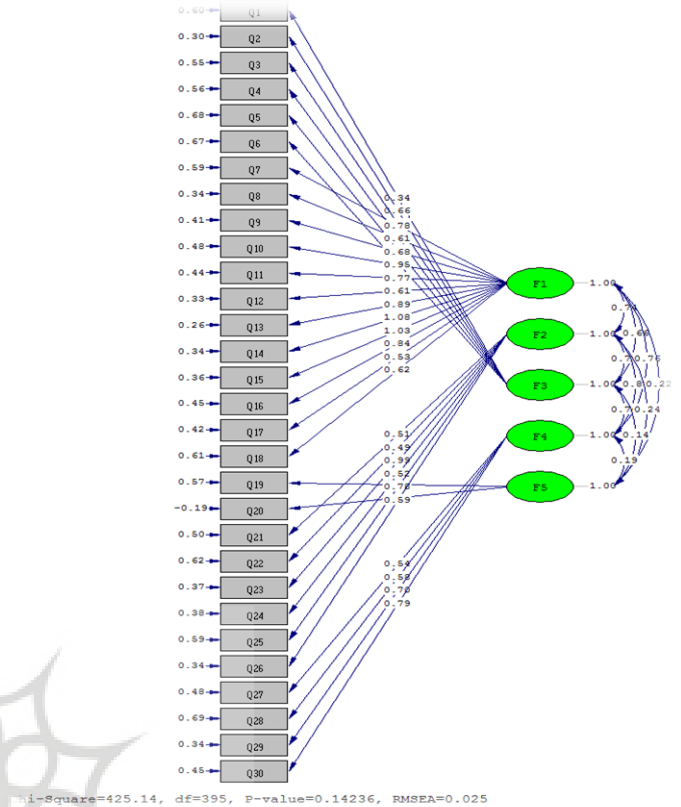
نمودار تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه در شکل ۱ نشان داده شده است که در آن به ترتیب F1 تا F5 ابعاد پرسشنامه را نشان می‌دهد. همان‌طوری که از مدل (شکل ۱) مشخص است، اکثر بارهای عاملی به دست آمده، بالاتر از برازش مدل ۰/۴ هستند. در صورتی که تنها بار عاملی گویه Q1 برابر ۰/۳۴ است که اختلاف چندانی با ۰/۴ ندارد. حذف این گویه، زمانی لازم می‌شود که شاخص‌های برازش مدل در حد قابل قبولی نبود و با حذف این

گویه بهبود یابند. هم‌چنین به منظور تعیین معیارهای نیکویی برازش روی الگوی پرسشنامه از تحلیل عامل تأییدی (CFA) با استفاده از نرم‌افزار لیزرل نسخه ۸/۸ استفاده شد. مهم‌ترین شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت تحلیل عاملی تأییدی در جدول ۲ نشان داده شده است.

مقدار کمتر از ۰/۰۸ به معنای برازش خوب است. در مطالعه حاضر این مقدار برابر با ۰/۰۲۵ است. بنابراین میانگین مجذور خطاهای مدل مناسب است و مدل قابل قبول است. GFI نیز مقدار نسبی واریانس‌ها و کوواریانس‌ها را به گونه مشترک از طریق مدل ارزیابی می‌کند. ویژگی خاص شاخص GFI این است که به حجم نمونه بستگی ندارند. دامنه تغییرات این شاخص بین صفر و یک می‌باشد و مقدار برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۹ نمایانگر برازش مطلوب است. نتایج نشان دهنده بالا بودن مقدار آماره T از ۱/۹۶ در تمامی موارد بود، که نشان دهنده مناسب بود مدل اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش است. بنابراین در مجموع مقادیر آماره T و شاخص‌های برازش، با ملاک تفسیری آن‌ها مطابقت دارند و تحلیل عاملی تأییدی، ساختار ۵ عاملی مورد بررسی در پرسشنامه سوگ مهاجرت در کودکان را تأیید می‌کند.

در این مطالعه برای بررسی روایی ملاکی از ارزیابی همبستگی دو پرسشنامه محقق ساخته سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان و پرسشنامه افسردگی کودکان (CDI) استفاده شد. نتایج حاصل از همبستگی پیرسون بین این دو پرسشنامه برابر با ۰/۷۸۴ بود. با توجه به سطح معنی‌داری این آزمون (۰/۰۰۱) ($P <$) با اطمینان می‌توان بیان کرد که بین پاسخ افراد به دو پرسشنامه محقق ساخته سوگ مهاجرت در کودکان و پرسشنامه افسردگی کودکان، رابطه مستقیم و مثبت وجود دارد. این نتایج تأیید کننده روایی محتوای بالای این پرسشنامه محقق ساخته بود.

هم‌چنین به منظور تعیین پایایی این پرسشنامه از پایایی آزمون به روش آلفای کرونباخ و با آزمایی استفاده شد. نتایج حاصل از بررسی پایایی پرسشنامه محقق ساخته سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان به روش آلفای کرونباخ در جدول ۳ آورده شده است.

شکل ۱. نمودار تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه محقق ساخته

جدول ۲. معیارهای نیکویی برازش مدل عاملی تأییدی پرسشنامه محقق ساخته

شاخص برازش	مقدار مشاهده شده	ارزیابی شاخص برازش
χ^2/df	۲/۷۳	مناسب
ریشه میانگین خطای برآورد RMSE	۰/۰۲۵	مناسب
نیکویی برازش GFI	۰/۹۶	مناسب
برآزش تطبیقی CFI	۰/۹۲	مناسب
شاخص برازش هنجار شده NFI	۰/۹۷	مناسب
شاخص برازش افزایشی IFI	۰/۹۱	مناسب

در جدول ۲، مهم‌ترین شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت تحلیل عاملی تأییدی آورده شده است که همگی در بازه قابل قبولی قرار دارند. CFI و NFI شاخص‌هایی هستند که برازش مدل پیشنهاد شده به مدل مستقل (که فرض می‌کند بین داده‌ها رابطه‌ای وجود ندارد) را می‌سنجد و به ترتیب در مدل برابر ۰/۹۲ و ۰/۹۷ بودند. با توجه به این که مقادیر که بالاتر از ۰/۹ هستند، قابل قبول می‌باشند، این اندازه‌ها نیز نمایانگر برازش قابل قبول مدل بود. RMSEA متوسط مانده‌های بین همبستگی / کوواریانس مشاهده شده نمونه و مدل مورد انتظار برآورد شده از جامعه است که بنابر توصیه لوهلین

جدول ۳. نتایج پایایی پرسشنامه محقق ساخته با روش آلفای کرونباخ

ابعاد پرسشنامه	تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ
تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن	۶	۰/۷۶۷
نشخوار فکری در ارتباط با وطن	۱۲	۰/۹۴۱
بت سازی از وطن	۲	۰/۷۲۹
چالش های یکپارچگی هویت	۶	۰/۸۲۹
مشکلات سازگاری	۴	۰/۷۷۲
کل پرسشنامه	۳۰	۰/۹۴۶

کاهش پیدا می کند که نشان دهنده همبستگی کافی بین سؤالات پرسشنامه بود. این موضوع برای کل پرسشنامه نیز صادق بود. برای مثال، با حذف سؤالات ۳، ۱۰ و ۳۰ ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب به ۰/۹۳۲، ۰/۹۴۴ و ۰/۹۴۰ کاهش پیدا می کند.

بررسی پایایی بازآزمایی، پرسشنامه در دو مرحله (در دو زمان مختلف) و توسط گروه واحدی از کودکان شرکت کننده در مطالعه تکمیل شد. در آزمون پایایی بازآزمایی، ضریب همبستگی بین نمرات حاصل از دو بار اجرای آزمون محاسبه شد. بررسی پایایی بازآزمایی این پرسشنامه محقق ساخته در دو مرحله با فاصله زمانی ۳۰ روز در ۳۰ نفر از کودکان شرکت کننده اجرا شد و نتایج حاصل از این آزمون در جدول ۴ ارائه شده است.

با توجه به نتایج جدول ۳، نتایج حاصل از بررسی پایایی با روش آلفای کرونباخ نشان داد ضریب آلفای کرونباخ برای بُعد تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن با ۶ گویه، ۰/۷۶۷ بود. با حذف هر یک از سؤالات این بُعد، مقدار آلفای کرونباخ کاهش پیدا می کند. برای مثال، با حذف سؤالات ۱ و ۲ به ترتیب مقدار آلفای کرونباخ به ۰/۶۹۷ و ۰/۷۱۱ کاهش پیدا می کند که این نشان دهنده همبستگی مطلوب بین سؤالات پرسشنامه بود. ضریب آلفای کرونباخ برای بُعد نشخوار فکری در ارتباط با وطن با ۱۲ گویه ۰/۹۴۱، برای بُعد بت سازی از وطن با ۲ گویه ۰/۷۲۹، برای بُعد چالش های یکپارچگی هویت با ۶ گویه ۰/۸۲۹، برای بُعد مشکلات سازگاری با ۴ گویه ۰/۷۷۲ و برای کل پرسشنامه ۰/۹۴۶ بود. با حذف هر یک از سؤالات در هر بُعد، مقدار ضریب آلفای کرونباخ مقداری

جدول ۴. نتایج اعتبار بازآزمایی پرسشنامه محقق ساخته

ابعاد پرسشنامه	مرحله آزمون	تعداد	میانگین	انحراف معیار	ضریب همبستگی
تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن	مرحله اول	۳۰	۹/۸۶	۴/۶۲	۰/۸۱
	مرحله دوم	۳۰	۱۰/۱۰	۴/۲۹	
	مرحله اول	۳۰	۱۷/۷۰	۹/۴۶	
نشخوار فکری در ارتباط با وطن	مرحله دوم	۳۰	۱۸/۰۳	۸/۴۹	۰/۷۷
	مرحله اول	۳۰	۴/۶۳	۱/۶۵	
بت سازی از وطن	مرحله دوم	۳۰	۴/۱۶	۱/۴۴	۰/۸۱
	مرحله اول	۳۰	۷/۳۳	۴/۲۰	
چالش های یکپارچگی هویت	مرحله دوم	۳۰	۱۰/۳۳	۳/۲۰	۰/۶۱
	مرحله اول	۳۰	۶/۵۳	۲/۵۴	
مشکلات سازگاری	مرحله دوم	۳۰	۵/۸۳	۲/۰۱	۰/۷۸
	مرحله اول	۳۰	۴۶/۰۶	۱۸/۶۴	
کل پرسشنامه	مرحله دوم	۳۰	۴۷/۹۶	۱۵/۳۹	۰/۸۹
	مرحله اول	۳۰	۴۶/۰۶	۱۸/۶۴	

نتیجه بود که پرسشنامه محقق ساخته از پایایی بازآزمایی بالایی برخوردار است.

نتایج جدول ۴ نشان داد، بین نمرات تمامی ابعاد پرسشنامه محقق ساخته در دو زمان مختلف، همبستگی معناداری وجود دارد. علاوه بر این، همبستگی کلی پرسشنامه بین دو مرحله اجرا در حدود ۰/۸۹ بود و این یافته بیانگر این

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر با هدف ساخت و اعتبارسنجی پرسشنامه سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان (MGLQC) انجام شد. پرسشنامه تدوین شده در این مطالعه بر اساس پرسشنامه سوگ و فقدان مهاجرت (MGLQ) (کاسادو و همکاران، ۲۰۱۰) ساخته شد. پرسشنامه محقق ساخته در این پژوهش (سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان) شامل ۳۰ سؤال بود که ۵ بعد شامل تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن، نشخوار فکری در ارتباط با وطن، بت سازی از وطن، چالش های یکپارچگی هویت و مشکلات سازگاری را در بر می گیرد. یافته های به دست آمده از این پژوهش نشان داد، ضریب همبستگی پیرسون در مورد نمرات مراحل اول و دوم بازآزمایی از ۰/۶۱ تا ۰/۸۹ بود و با توجه به معناداری همه سطوح به نظر می رسد این پرسشنامه از پایایی بازآزمایی کافی برخوردار است. همبستگی کلی پرسشنامه نیز در دو مرحله فوق، نشان از همین مورد دارد. هم چنین آلفای کرونباخ همه سؤالات این پرسشنامه محقق ساخته برابر با ۰/۹۴ بود، بنابراین از همسانی درونی مطلوبی برخوردار است. علاوه بر این، نتایج این پژوهش نشان داد که بین سطوح پرسشنامه همخوانی خوبی وجود دارد و با حذف هر یک از سؤالات در هر بعد، مقدار ضریب آلفای کرونباخ کاهش پیدا می کند که این امر نشان دهنده همبستگی کافی بین سؤالات پرسشنامه است. آلفای کرونباخ مربوط به ابعاد مختلف پرسشنامه محقق ساخته نیز بیانگر پایایی مطلوب آن است. بر پایه یافته های به دست آمده در این پژوهش، پرسشنامه سوگ مهاجرت و فقدان در کودکان که در این پژوهش برای اولین بار در دنیا تدوین و اعتباریابی شد، ابزار قابل اعتمادی است. این یافته ها در راستای نتایج به دست آمده از مطالعات موریکونی و همکاران (۲۰۲۲)؛ کزر و ایسکلی (۲۰۱۸)؛ گیلیز و همکاران (۲۰۱۵)؛ ایتو و همکاران (۲۰۱۲) بود که در پژوهش های خود به هنجاریابی و اعتباریابی ابزار سنجش مرتبط سوگ پرداختند. در یک مطالعه دیگر، کاسادو و همکاران (۲۰۱۰) ویژگی های روان سنجی نسخه چینی پرسشنامه سوگ و فقدان مهاجرت (MGLQ) را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج حاصل از مطالعه آن ها همسو با نتایج مطالعه حاضر نشان داد که این پرسشنامه از اعتبار بالایی برخوردار است. همسو با نتایج مطالعه کاسادو و همکاران (۲۰۱۰) که ضمن تأیید اعتبار و پایایی پرسشنامه، کاربرد آن را در ارزیابی تجربه سوگ و فقدان مهاجرت در بین مهاجران نشان داد، یافته های این

پژوهش نیز نشان داد، پرسشنامه محقق ساخته سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان (MGLQC) معتبر و پایا بوده و برای ارزیابی تجربه سوگ مهاجرت در کودکان از کارایی بالایی برخوردار است.

در این مطالعه بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی، ۵ عامل مقدار ویژه ای بالاتر از ۱ داشتند و در حدود ۶۱/۲۶ درصد از کل واریانس را تبیین کردند. در مطالعه کاسادو و همکاران (۲۰۱۰) نتایج حاصل از تحلیل عاملی اکتشافی، ۳ عامل را شناسایی کرد، با این وجود ویژگی های مربوط به آیت های هر بعد، تا حدودی مشابه فاکتورهای موجود در ابعاد پرسشنامه محقق ساخته در این پژوهش بود. در این مطالعه، آیت های بارگذاری شده در عامل اول، دارای ویژگی مشترک «جستجو و اشتیاق» یا احساس گرایش به وطن هستند (چیزهای زیباتر، رویای بازگشت، فکر و نگرانی در مورد وطن، افکار کشیده شده به وطن، به چیزهای خوشایند در مورد وطن بیندیش و به وطن فکر کن). آیت های بارگذاری شده در عامل دوم، دارای ویژگی مشترک هیجانات منفی مربوط به ترک وطن هستند (ابراز دلتنگی برای وطن، احساس غم مزمن و نیاز به گریه، احساس تنهایی به دنبال ناتوانی در برقراری ارتباطات جدید، احساس خشم فرساینده، احساس گناه، ترس و اضطراب و احساس مسئولیت بی جا). آیت های بارگذاری شده در فاکتور سوم «آرمان سازی» وطن و چیزهای مرتبط با وطن را به تصویر می کشند (جای بهتر از وطن نیست، رویا پردازی مداوم در مورد برگشت به وطن، چیزهایی بهتر در وطن، خاطرات خوش وطن، ناراحتی از دوری، وطن همیشه خانه من). ویژگی های مشترک در عامل چهارم، «ناپوستگی هویت» یا احساس عدم اطمینان و سردرگمی در مورد خود را نشان می دهد (مثل این که بخشی از من بریده شده، احساس غریبه ام، احساس گریه کردن، ناراحتی از دور بودن، عدم اطمینان از این که چه کسی هستم. من، احساس متفاوت بودن، احساس گم شده و نیاز به یادآوری وطن). آیت های بارگذاری شده در عامل پنجم دارای ویژگی مشترک مشکلات مربوط به سازگاری با کشور مقصد هستند (نگرانی از تهیه وسائل بر جای مانده در وطن، عدم سازگاری با تغییرات آب و هوایی کشور مقصد، و عدم موفقیت و عدم کفایت در کار، تحصیل، روابط و تعاملات).

هم چنین، یافته دیگر این مطالعه نشان داد که همبستگی بین دو پرسشنامه محقق ساخته در این پژوهش و پرسشنامه افسردگی کودکان (CDI) برابر با ۰/۷۸۴ بود که نشان می دهد هر چه سوگ مهاجرت در کودکان بیشتر باشد،

سطح افسردگی در آن‌ها نیز بالاتر خواهد بود. وجود همبستگی مثبت و معنی‌دار بین پرسشنامه تدوین شده و پرسشنامه افسردگی کودکان (CDI)، نشان دهنده اعتبار بالای پرسشنامه محقق ساخته بود. در بین خرده مقیاس‌های پرسشنامه تدوین شده، رابطه بین خرده مقیاس تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن با پرسشنامه افسردگی کودکان (CDI)، قوی‌تر از سایر خرده مقیاس‌ها بود. این یافته نیز نشان می‌دهد که احساس عدم اطمینان و سردرگمی نسبت به احساسات عاطفی (احساسات عاطفی نسبت به وطن) ممکن است با علائم افسردگی مهاجران بیشتر مرتبط باشد. وجود رابطه بین مهاجرت با علائم افسردگی در سایر مطالعات مشابه از جمله پژوهش‌های آندراده و همکاران (۲۰۲۳)؛ کاسادو و همکاران (۲۰۱۰) گزارش شده است. علاوه بر این، نتایج مطالعه حاضر نشان دهنده ضرورت تدوین و اجرای مداخله بالینی برای کودکان مهاجر در جهت مقابله کودک با چالش‌های تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن بود.

هر پژوهش در کنار داشتن نقاط قوت، دارای برخی محدودیت‌ها نیز می‌باشد. جامعه پژوهشی در این مطالعه شامل کودکان مهاجر ایرانی در کشور کانادا بود. از این رو، نتایج ممکن است قابل تعمیم به کودکان مهاجر در سایر کشورهای دنیا نباشد. از دیگر محدودیت‌های این پژوهش، احتمال عدم صحت پاسخ‌های برخی از شرکت‌کنندگان به سؤالات پرسشنامه محقق ساخته است که ممکن است مایل به ارائه تصویر واقعی از خصوصیات شخصی خود نبودند و از این که مورد قضاوت قرار بگیرند، ترس داشتند. همچنین، نمونه در دسترس برای اجرای پژوهش انتخاب شد؛ لذا پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی از ابزارهای قابل اعتماد همچون مصاحبه و روش‌های نمونه‌گیری احتمالی استفاده شود.

با توجه به نتایج بدست آمده، به نظر می‌رسد که پرسشنامه محقق ساخته در این پژوهش ممکن است در حوزه‌های روان‌شناسی، مشاوره، علوم تربیتی و علوم اجتماعی کاربرد بالقوه داشته باشد. پرسشنامه تدوین شده، یک ابزار ارزیابی مفید در کار با کودکان مهاجر برای بررسی میزان و شدت سوگ مهاجرت خواهد بود. تجزیه و تحلیل انجام شده در این مطالعه ابعاد این پرسشنامه محقق ساخته را شناسایی و اعتباریابی کرد که می‌توان از آن‌ها به عنوان خرده مقیاس استفاده کرد. خرده مقیاس‌ها به پژوهشگران اجازه می‌دهد تا ابعاد مختلف تجربه سوگ مهاجرت را در کودکان اندازه‌گیری

کنند. از آنجایی که کودکان مهاجر به احتمال زیاد هم احساس دلبستگی به وطن و هم احساس عدم تداوم هویت را به طور همزمان تجربه می‌کنند، لذا پیشنهاد می‌شود، که در ارزیابی ابعاد چندگانه تجربه سوگ مهاجرت از مقیاس کامل استفاده شود. در مطالعات مشابه انجام شده (رنر و همکاران، ۲۰۲۴؛ کاسادو و همکاران، ۲۰۱۰؛ کاسادو و لیونگ، ۲۰۰۲)، پژوهشگران از پرسشنامه سوگ مهاجرت به همراه ابزارهای دیگر که علائم افسردگی، اضطراب و اختلالات سازگاری که مهاجران معمولاً تجربه می‌کنند، استفاده کردند. از این رو، به نظر می‌رسد که استفاده از پرسشنامه محقق ساخته سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان به همراه دیگر پرسشنامه‌ها به درمانگران این امکان را می‌دهد تا مسائل سوگ مهاجرتی در کودکان را که احتمالاً بر ناراحتی روانی آن‌ها تأثیر می‌گذارد، شناسایی کرده و یک مداخله درمانی که به مسائل سوگ مهاجرت در کودکان می‌پردازد را تجویز کنند. علاوه بر این، در پرسشنامه تدوین شده در این پژوهش، از آنجایی که ابعاد مختلف پرسشنامه، امکان ارزیابی خرده مقیاس‌های سوگ مهاجرت در کودکان را امکان‌پذیر می‌کند، لذا بررسی پاسخ‌های کودکان مهاجر به هر خرده مقیاس به درمانگران این امکان را می‌دهد تا یک طرح درمانی ویژه را طراحی کنند که بیشتر بر سوگ مهاجرت کودکان متمرکز باشد. برای، اگر نشخوار فکری در ارتباط با وطن (دلبستگی به وطن، جستجو و اشتیاق، و آرمان‌سازی) در کودکان مهاجر یک مسئله مهم به نظر برسد، درمانگر ممکن است مشاوره سوگ را در برنامه درمانی لحاظ کند که بر اعتراف به فقدان مرتبط با مهاجرت، و اعتبار و عادی‌سازی احساسات نسبت به وطن تأکید داشته باشد. اگر تجربه مداوم تکرار شونده هیجانات منفی مربوط به ترک وطن یک مشکل اساسی در کودکان مهاجر باشد، درمانگر باید در طرح درمانی خود بر مهار کنترل هیجانات منفی در کودک متمرکز شود، یا اگر به نظر برسد که ناپیوستگی هویت مشکل اصلی کودکان مهاجر است، طرح درمانی باید به مسائل هویتی خاصی که کودکان مهاجر ممکن است با آن مواجه شوند، رسیدگی کند. برای همه مهاجران، صرف نظر از سن، مهاجرت به عنوان یک فقدان پیچیده تلقی شده و منجر به شروع پدیده سوگ می‌شود. در مطالعات مربوط به کودکان مهاجر، یک همپوشانی بین سوگ مهاجرت با مشکلات روان‌شناختی و آسیب‌های فرهنگی وجود دارد. فرهنگ‌پذیری فقط یک فرآیند عاطفی درونی نیست، بلکه تحت تأثیر موانع سیستمی، عوامل محیطی و پویایی

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاقی پژوهش: این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته مشاوره در دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد با کد اخلاق IR.IAU.MSHD.REC.1402.145 است. به جهت حفظ رعایت اصول اخلاقی در این پژوهش سعی شد تا جمع آوری اطلاعات پس از جلب رضایت شرکت کنندگان انجام شود. همچنین به شرکت کنندگان درباره رازداری در حفظ اطلاعات شخصی و ارائه نتایج بدون قید نام و مشخصات افراد، اطمینان داده شد. همچنین تمامی پرسش نامه ها و ابزارهای اندازه گیری مورد استفاده در این پژوهش بدون نام بود و صرفاً برای هر شرکت کننده از یک کد شناسایی استفاده شد.

حامی مالی: این پژوهش در قالب رساله دکتری و بدون حمایت مالی می باشد.

نقش هر یک از نویسندگان: نویسنده اول این مقاله به عنوان پژوهشگر اصلی، نویسندگان دوم و سوم به عنوان استاد راهنما و نویسندگان سوم و چهارم نیز به عنوان استاد مشاور در این پژوهش نقش داشتند.

تضاد منافع: نویسندگان همچنین اعلام می دارند که در نتایج این پژوهش هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از تمام متخصصان و شرکت کنندگان در پژوهش حاضر تشکر و قدردانی می شود.

خانواده است که بر تأثیر روانی ناشی از مهاجرت می افزاید. فقدان ثبات، ایمنی، پذیرش و ارتباط با جامعه در سنین کودکی به عنوان تجربیات بالقوه برای زخم های عاطفی در نظر گرفته می شود که می تواند منجر به احساس افسردگی، اضطراب یا سایر مسائل سلامت روان شود (آندراده و همکاران، ۲۰۲۳؛ اوگیلوی و همکاران، ۲۰۰۸).

با توجه به یافته های این پژوهش به نظر می رسد که پرسشنامه محقق ساخته سوگ و فقدان مهاجرت در کودکان نه تنها در تدوین درمان های مرتبط با افسردگی و اضطراب، بلکه می تواند در ارائه درمان های پاسخ گو به مشکلات فرهنگی نیز کاربرد داشته باشد. از طریق ارزیابی تجربه سوگ مرتبط با مهاجرت با این پرسشنامه، درمانگران حوزه کودک قادر خواهند بود نسبت به آسیب های فرهنگی که کودکان مهاجران با آن مواجه هستند، حساسیت نشان دهند. حساسیت فرهنگی به ویژه در کار با مهاجران مهم است، زیرا بر ایجاد روابط سالم بین افراد در جامعه با خصوصیات فرهنگی متفاوت تأثیر زیادی می گذارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

دهشیری، غلامرضا؛ نجفی، محمود؛ شیخی، منصوره و حبیبی، عسگرآباد، مجتبی (۱۳۸۸). بررسی مقدماتی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه افسردگی کودکان (CDI)، *خانواده پژوهی*، ۵ (۲)، ۱۵۹-۱۷۷.

https://jfr.sbu.ac.ir/article_95448.html?lang=fa

رضایی، مریم و صادقی، رسول (۱۴۰۰). سودای مهاجرت: تمایل ایرانی‌ها به مهاجرت و عوامل تعیین‌کننده آن. *دو فصلنامه علمی پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*، ۱۰ (۱۸)، ۳۵-۶۲.

<https://doi.org/10.22084/csr.2021.21216.1772>

شفیع‌زاده، محمود؛ خان‌آرمونی، مهسا و رفیعی‌نیا، پروین (۱۳۹۹). بررسی رابطه بین افسردگی و قلدری: نقش میانجی سبک‌های هویت. *مجله علوم روانشناختی*، ۱۹ (۹۶)، ۱۶۲۵-۱۶۳۶.

<http://psychologicalscience.ir/article-1-811-fa.html>

شکیباراد، عاطفه، صابری، هائیده و ثابت، مهرداد (۱۴۰۲). بررسی سبک‌های دل‌بستگی و سبک‌های هویت در گروه‌های مهاجر و غیرمهاجر شهر تهران. *مجله علوم روانشناختی*، ۲۲ (۱۲۶)، ۱۱۳۷-۱۱۵۰.

<https://doi.org/10.52547/JPS.22.126.1137>

طاهری، آرزو، پیاده کوهسار، ابوالقاسم و عبدی حسن (۱۴۰۲). اثربخشی بازی درمانی بر مشکلات رفتاری، احساس تنهایی و افسردگی کودکان ناشنوا. *تحقیقات علوم رفتاری*، ۲۱ (۳)، ۵۶۳-۵۷۴.

<http://rbs.mui.ac.ir/article-1-1646-en.html>

References

- Ahn, J. (2006). *Risk factors for depressive symptoms among Korean elderly immigrants*. New York University.
- Akhtar, S. (2011). *Immigration and acculturation: Mourning, adaptation, and the next generation*. Jason Aronson. <https://psycnet.apa.org/record/2010-26485-000>
- Andrade, A. S., Roca, J. S., & Pérez, S. R. (2023). Children's emotional and behavioral response following a migration: a scoping review. *Journal of migration and health*, 7, 100176. <https://doi.org/10.1016/j.jmh.2023.100176>
- Aroian, K. J. (1990). A model of psychological adaptation to migration and resettlement. *Nursing Research*, 39(1), 5-10. <https://doi.org/10.1097/00006199-199001000-00002>
- Beauregard, C. (2020). Being in between: Exploring cultural bereavement and identity expression through drawing. *Journal of Creativity in Mental*

- Health*, 15(3), 292-310. <https://doi.org/10.1080/15401383.2019.1702131>
- Bhugra, D. (2003). Migration and depression. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 108, 67-72. <https://doi.org/10.1034/j.1600-0447.108.s418.14.x>
- Boruszak-Kiziukiewicz, J., & Kmita, G. (2020). Parenting self-efficacy in immigrant families—A systematic review. *Frontiers in psychology*, 11, 985. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00985>
- Casado, B. L., Hong, M., & Harrington, D. (2010). Measuring migratory grief and loss associated with the experience of immigration. *Research on Social Work Practice*, 20(6), 611-620. <https://doi.org/10.1177/1049731509360840>
- Casado, B. L., & Leung, P. (2002). Migratory grief and depression among elderly Chinese American immigrants. *Journal of Gerontological Social Work*, 36(1-2), 5-26. https://doi.org/10.1300/J083v36n01_02
- Chan, E. Y., Mercer, S. W., Yue, C., Wong, S., & Griffiths, S. M. (2009). Mental health of migrant children: an overview of the literature. *International Journal of Mental Health*, 38(3), 44-52. <https://doi.org/10.2753/IMH0020-7411380303>
- Choi, N. G. (2018). *Social work practice with the Asian American elderly*. Routledge.
- Cummings, S., Sull, L., Davis, C., & Worley, N. (2011). Correlates of depression among older Kurdish refugees. *Social work*, 56(2), 159-168. <https://doi.org/10.1093/sw/56.2.159>
- Dehshiri, G., Najafi, M., Shikhi, M., & Habibi Askarabad, M. (2009). Investigating primary psychometric properties of children's depression inventory (CDI). *Journals of Family Research (J Fam Res)*, 5(2), 159-177. [Persian] https://jfr.sbu.ac.ir/article_95448.html?lang=fa
- Detzner, D. F. (1996). No place without a home: Southeast Asian grandparents in refugee families. *Generations: Journal of the American Society on Aging*, 20(1), 45-48. <https://www.jstor.org/stable/44877331>
- Eisenbruch, M. (1999). Culture and illness—Clinical presentation and management of somatoform disorders in Cambodia. In *Somatoform disorders: A worldwide perspective* (pp. 153-162). Springer Japan. https://doi.org/10.1007/978-4-431-68500-5_16
- Gillies, J. M., Neimeyer, R. A., & Milman, E. (2015). The Grief and Meaning Reconstruction Inventory (GMRI): Initial validation of a new measure. *Death*

- studies, 39(2), 61-74.
<https://doi.org/10.1080/07481187.2014.907089>
- Hasanović, M., Šmigalović, D., & Fazlović, M. (2020). Migration and acculturation: What we can expect in the future. *Psychiatria Danubina*, 32(suppl. 3), 386-395. <https://hrcak.srce.hr/262578>
- Henry, H. M., Stiles, W. B., & Biran, M. W. (2005). Loss and mourning in immigration: Using the assimilation model to assess continuing bonds with native culture. *Counselling Psychology Quarterly*, 18(2), 109-119.
<https://doi.org/10.1080/09515070500136819>
- Istomin, K. (2021). *The post-migratory grief of female Russian immigrants* (Doctoral dissertation, Carlow University).
- Ito, M., Nakajima, S., Fujisawa, D., Miyashita, M., Kim, Y., Shear, M. K., ... & Wall, M. M. (2012). Brief measure for screening complicated grief: reliability and discriminant validity. *PLoS one*, 7(2), e31209.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0031209>
- Keles, S., Munthe, E., & Ruud, E. (2024). A systematic review of interventions promoting social inclusion of immigrant and ethnic minority preschool children. *International Journal of Inclusive Education*, 28(6), 924-939.
<https://doi.org/10.1080/13603116.2021.1979670>
- Keser, E., & Isikli, S. (2018). Investigating the psychometric properties of the Turkish form of the grief and meaning reconstruction inventory. *Dusuneh adam-Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 31(4).
<https://dusunenadamdergisi.org/article/37>
- Keyes, E. F., & Kane, C. F. (2004). Belonging and adapting: Mental health of Bosnian refugees living in the United States. *Issues in mental health nursing*, 25(8), 809-831.
<https://doi.org/10.1080/01612840490506392>
- Khawaja, N. G., & Mason, L. (2008). Predictors of psychological distress in South African immigrants to Australia. *South African Journal of Psychology*, 38(1), 225-246.
<https://doi.org/10.1177/008124630803800112>
- Kovacs, M. (1977). An empirical-clinical approach toward a definition of childhood depression. *Depression in children: Diagnosis, treatment, and conceptual model*/Raven Press.
- Lakatos, P. P. (1992). *The effects of migratory grief on the adjustment of the adult Hispanic immigrant*. California School of Professional Psychology-Los Angeles.
- Logan, D. E., Claar, R. L., Guite, J. W., Kashikar-Zuck, S., Lynch-Jordan, A., Palermo, T. M., ... Zhou, C. (2013). Factor structure of the children's depression inventory in a multisite sample of children and adolescents with chronic pain. *The Journal of Pain*, 14(7), 689-698.
<https://doi.org/10.1016/j.jpain.2013.01.777>
- McAuliffe, M., & Ruhs, M. (2017). World migration report 2018. Geneva: International Organization for Migration, 1-32.
https://publications.iom.int/fr/system/files/pdf/wmr_2018_en_chapter7.pdf
- Moriconi, V., Menéndez, A., Neimeyer, R. A., & Moggia, D. (2022). Adaptation of the Spanish Grief and Meaning Reconstruction Inventory: An initial validation and network analysis. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 0(0).
<https://doi.org/10.1177/00302228221118169>
- Renner, A., Schmidt, V., & Kersting, A. (2024). Migratory grief: a systematic review. *Frontiers in psychiatry*, 15, 1303847.
<https://doi.org/10.3389/fpsy.2024.1303847>
- Rezaei, M., & Sadeghi, R. (2021). Migration Aspiration of Iranians and Its Determinants. *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 10(18), 35-62. [Persian]
<https://doi.org/10.22084/csr.2021.21216.1772>
- Shafizadeh M, Khan armoei M, Rafiei nia P. (2020). The relationship between depression and bullying: the mediating role of identity styles. *Journal of Psychological Science*, 19(96), 1625-1636. [Persian] <http://psychologicalscience.ir/article-1-811-fa.html>
- Shakiba Rad A, Saberi H, Sabet M. (2023). Investigating attachment styles and identity styles in immigrant and non-immigrant groups in Tehran. *Journal of Psychological Science*, 22(126), 1137-1150. [Persian] <https://doi.org/10.52547/JPS.22.126.1137>
- Taheri, A., Pyadeh-Kohsar, A., & Abdi, H. (2023). The effectiveness of play therapy on behavioral problems, loneliness and depression of deaf children. *Journal of Research in Behavioural Sciences*, 21(3), 531-543. [Persian]
<http://rbs.mui.ac.ir/article-1-1646-en.html>
- Wang, K. T., Wei, M., Zhao, R., Chuang, C. C., & Li, F. (2015). The cross-cultural loss scale: Development and psychometric evaluation. *Psychological assessment*, 27(1), 42.
<https://doi.org/10.1037/pas0000027>